

VIZE KRAJINY, KDE SE DOBŘE ŽIJE

EVA VOLFOVÁ

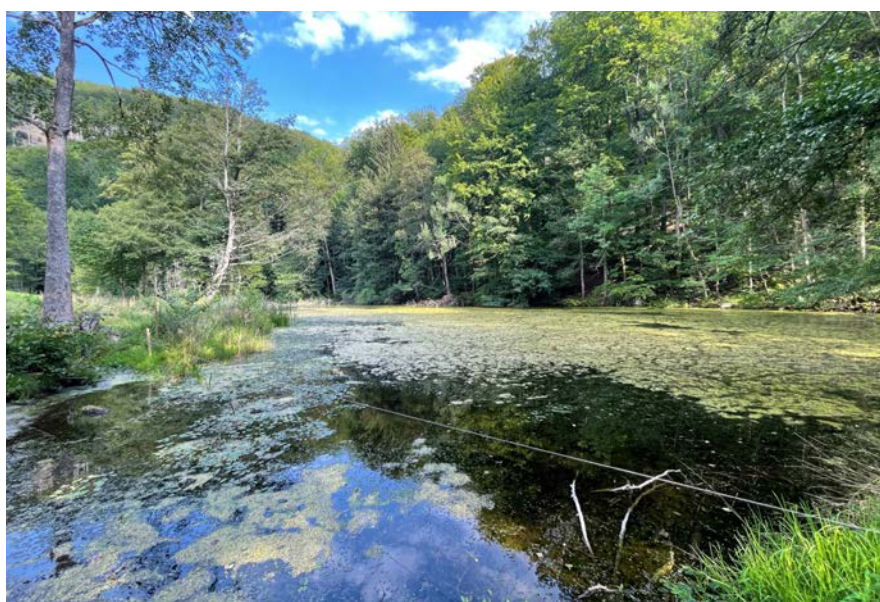
Mgr. EVA VOLFOVÁ

Je jednatelkou firmy Planterra. Pracuje na projektech Akcelerační zóny a Politika krajiny pro VÚKOZ, v.v.i. Je členkou výboru životního prostředí Plzeňského kraje. Mezi 02/2022 a 08/2023 pracovala jako náměstkyně ministra životního prostředí. Zabývá se posuzováním vlivů záměrů a koncepcí na Naturu 2000 a biologickým hodnocením. Je soudní znalkyní v oboru ochrana přírody. Zapojila se do přípravy a vyhlašování soustavy Natura 2000 ve fázi mapování biotopů, odborných návrhů lokalit a přípravy a obhajoby stínového seznamu na biogeografických seminářích. Zpracovává metodické materiály pro naturové hodnocení. Je členkou nevládních organizací: Spolek Ametyst, České botanické společnosti, České společnosti ornitologické.

PROBLÉMY, KTERÉ POTŘEBUJEME ŘEŠIT

Česká krajina čelí zásadním problémům, které ovlivňují nejen její vzhled, ale především

v míře, která překročila únosnou hranici. Rozsáhlé plochy postrádají přírodní hodnotu a nemohou poskytovat ekosystémové funkce v dostatečné míře. Krajina, která

Krajina jako houba, která zadržuje vodu? Foto Eva Volfová

schopnost plnit klíčové funkce nezbytné pro náš život. Krajinu jsme ale kolonizovali

nefunguje, nás nedokáže ochránit před klimatickými výkyvy, zajistit dostatek vody,

Nekoncepční plánování se projevuje neharmonickými obrazy. Foto Eva Volfová

Na rozcestí mezi zemědělstvím, lesem, kulturní krajinou a biodiverzitou - kam půjdeme?
Foto Eva Volfová

potravy ani prostor pro kvalitní život. Bez řešení těchto kritických problémů ohrožujeme nejen přírodní prostředí, ale i základní podmínky pro další generace.

Víme to již dlouho a jsou známá řešení, jak stav krajiny zlepšit. Bohužel se je dosud nepodařilo prosadit v plošně významném měřítku. Vizí Politiky krajiny je navrhnout, jak vracet naší krajině její přirozené funkce, odolnost a zdraví.

ČLOVĚK A KRAJINA

Krajina představuje živý, dynamický systém, který odráží tisíciletí přírodních, kulturních a historických procesů. Na jedné straně krajinu vnímáme z lidského měřítka, jako fyzický prostor, který vidíme nebo jsme schopni pojmout. Odtud i pojem krajina – „od kraje do kraje“. Subjektivita tohoto vymezení je pro nás zásadní, protože takto se může zhmotňovat náš obecný vztah k přírodě nebo planetě jako celku. Jen v konkrétním prostoru kolem sebe je možné kousek po kousku řešit velké problémy světa. Na druhou stranu nás subjektivní vymezení někdy mate, přináší určitou neuchopitelnost a nevíme, kdo kdy jakou krajinu myslí.

ČESKÁ KRAJINA

Ohraničení státními hranicemi můžeme přemýšlet o jedinečných vlastnostech

české krajiny. Naše krajina je krajinou malých měřítek, je rozmanitá v pestrosti geologických podmínek, definovaná zejména vnitrozemskou polohou, pestřím reliéfem, geologickým podložím a mírným klimatem. Tyto podmínky utvářejí identitu sdíleného prostoru, ve kterém žijeme.

Typická česká „ladovská“ krajina nám připomíná zahrádku – mozaiku polí, luk, lesů

a vesnic. Nad zvlněnými kopci se tyčí kostelíky a lesy se střídají s poli. Na malém území je to pestrá škála přírodních a kulturních prvků. Zajímavé je určité vytěsnění krajin pohraničních pohoří, které tvoří významnou část krajiny, jezdíme tam za „divočinou“, ale za typickou českou krajinu je spíše nepovažujeme.

Naše krajina byla v minulosti výrazně zasažena socialismem. Rozbití tradičních vlastnických vazeb a vytváření velkých lánů narušily krajinou strukturu a vztah lidí ke krajině. Důsledky této éry jsou patrné dodnes.

Pro hospodaření s vodou je klíčové, že jsme „střechou Evropy“. Máme jenom vodu, která k nám naprší.

Pro konkrétní práci s českou krajinou potřebujeme pracovat s menšími celky krajiny, ty by měly být na základě dat objektivně vymezeny a k nim vztaženy priority plánování.

ÚCTA A RESPEKT K PŘÍRODĚ JAKO JÁDRO VIZE

Cílem Politiky krajiny je zdravá a odolná krajina, kde se dobře žije. Příroda zde má dostatek prostoru. Lidé se cítí jako součást přírody, mají k ní úctu a respekt. V krajině se dobře žije i hospodaří.

Základní kvalitou je tedy život, dobrý život, zahrnující zdraví a odolnost. Je dobré si uvědomit, nakolik se pohybujeme v perspektivě lidské nebo přírodní a jak úzce

Otisk činnosti předků se zrcadlí v současné krajině. Foto Eva Volfová

Obnova říční krajiny je základem pro život...
Foto Eva Volfová

jsou obě propojené. Snaha o zlepšování stavu krajiny by neměla být vnímána jako gesto od lidí „pro přírodu“. Jde o hlubší pochopení, že kvalita života lidí na Zemi je neoddělitelně spjata s kvalitou přírodního prostředí. Příroda nás živí, chrání a umožňuje nám existovat. Pokud ji přivádíme do stavu, kdy není schopná tyto funkce plnit, největší oběti neseme my sami.

Současný stav toto vidění postrádá. Krajina je ve společnosti chápána spíše jako zdánlivě nekonečná zásobárna zdrojů, které máme k dispozici. Když se zašlo příliš daleko, je těžké začít dělat kroky zpět. Vracet prostor vodě, přírodě, aby mohla zajistit základní funkce. Je důležité měnit náš pohled na vztah člověka a přírody směrem k biocentrickému a ctít hodnotu přírody samu o sobě. Zatím ale nejsme ochotni postarat se dobře ani o prosté funkce potřebné k našemu životu. Je kriticky důležité pochopit vztah vzájemné závislosti, kde zdravá příroda je základem pro zdravé společenství lidí, a v tomto duchu postupovat při správě krajiny.

Dobrý život je tedy sice přisuzován především člověku, avšak lidem se bude dobře žít jen, když se bude dobře žít i jiným organismům. Živá krajina se neustále mění,

žije a dýchá, přeskupuje se, prosakuje a vpíjí. Voní, bzučí, šumí a švitoří. Zdravá krajina má vyšší odolnost a dokáže lépe zvládat prudké výkyvy přicházející s klimatickou změnou.

DOST MÍSTA PRO VODU PŘÍRODU

Voda je klíčovým prvkem odolné krajiny. Představme si krajinu jako houbu, kde je půda bohatá na organickou hmotu a ta dokáže plošně zadržovat vodu a přirozeně doplňovat podzemní zásoby. Řeky, potoky a mokřady by měly být místy, kde voda proudí přirozeně, čistí se a stává se zdrojem života – pro člověka i pro ekosystémy. Volné nivy nás chrání před povodněmi i suchem, pokud jim umožníme plnit svou roli.

Cesta k obnově přírody je v respektu k tomu, co již existuje, a v podpoře procesů, které dokážou stav krajiny samy zlepšovat. V české krajině stále najdeme místa, kde se příroda zachovala v relativně dobrém stavu. Zbytky přírodně cenných lokalit v krajině představují místa, jejichž ochrana a posílení funkčnosti jsou zásadní pro udržení biologické rozmanitosti.

Kromě toho ale dnes potřebujeme přírodu v krajině i aktivně obnovovat, mnohdy „nechat obnovovat“. Přírodní procesy jsou přirozeným a účinným nástrojem obnovy krajiny. Proudění vody, spontánní renaturace říčních koryt, sukcese vegetace nebo činnost zvířat, jako jsou bobři či velcí býložravci, mohou vytvořit stabilní a udržitelnou podobu krajiny. Důležitá je vhodná kombinace – při uplatnění pouze sukcesních procesů krajina zarůstá až moc. Polootevřený charakter je vhodný pro mnoho druhů naší krajiny. Kromě seče nebo pastvy, ať už ovcí nebo zubrů, praturů, poníků, může významnou roli hrát i oheň.

Obnova krajiny často vyžaduje odstraňování technických zásahů, které krajinu svazují. Zrušení meliorací, odstranění betonových koryt nebo revitalizace pramenišť a mokřadů může nastartovat přírodní procesy, jež dále samy přispějí k regeneraci krajiny. Potenciálem jsou také nepřirodní biotopy, místa, která byla ovlivněna lidskou činností, jako jsou výsypky, lomy, bývalé vojenské prostory. Mohou sloužit jako útočiště pro specifické druhy, které se přizpůsobily netradičním podmínkám.

ZEMĚDĚLSKÁ KRAJINA

Podstatnou roli hraje i podpora extenzivního hospodaření. Pastva, tradiční zemědělské metody nebo šetrné využívání přírodních zdrojů mohou krajině vrátit její rozmanitost a zajistit udržitelné využívání.

Krajina využívaná k zemědělství nemusí být jednolitým polem bez života. Naopak, pestrá mozaika polí, luk, mezí a remízků je ukázkou toho, jak mohou příroda a hospodářská činnost koexistovat. Takové prostředí poskytuje nejen zdravé potraviny, ale i útočiště ptákům, opylovačům a dalším organismům, které udržují ekosystémy v rovnováze.

LESY BUDOUCNOSTI

Lesy, které byly dříve symbolem stability, procházejí dramatickou proměnou. Jednostranné zaměření na ekonomicky výhodné druhy, jako je smrk, způsobilo, že jsou tyto porosty křehké a náchylné ke škůdcům i extrémním projevům počasí. Smrkové monokultury podléhají změnám klimatu rychleji než kdy dříve.

Lesy ale nejsou jen zásobárnou dřeva, jsou místem odpočinku, domovem rozmanitého života. Budoucnost patří lesům, které jsou druhově, věkově a prostorově pestré,

... naopak intenzivní zemědělství svědčí jen úzkému okruhu rostlin - jako kopřiva, která má ráda nadbytek živin. Foto Eva Volfová

V národním parku může v řece zůstat mrtvé dřevo... Foto Eva Volfová

odolné vůči klimatickým extrémům a obhospodařované s respektem k přirozeným procesům. Nepasečné hospodaření a přirozená obnova mohou být cestou, jak udržet lesy zdravé a produktivní. Přirozená pestrost činí lesy odolnějšími.

SPOLEČNÁ ODPOVĚDNOST ZA KRAJINU

Krajina je zrcadlem našich rozhodnutí i sdílených hodnot. Jak ji využíváme dnes, ovlivní její podobu pro budoucí generace. Péče o krajinu není jen úkolem státu nebo

odborníků – je to společná odpovědnost všech, kteří v ní žijí a hospodaří. Motivace vlastníků půdy a hospodářů k udržitelnému přístupu je klíčem k tomu, aby krajina byla v lepším stavu, než v jakém ji převzali.

Krajina je spojená s naší obživou a ekonomickou prosperitou. Ta však musí být v souladu s potřebami přírody a dlouhodobými cíli ochrany biodiverzity. I péče o krajinu a její obnova budou přinášet potřebnou ekonomickou prosperitu. Postupné vytváření nové ekonomiky vázané na řádnou správu krajiny je zpočátku

motivací pro první zaujaté zájemce a následně se efektem sněhové koule stane součástí běžného hospodaření. Společnost bude přispívat v zájmu zachování a posílení ekosystémových služeb a kulturních hodnot krajiny.

KRAJINA JAKO MÍSTO PRO LIDI

Naše města a vesnice jsou součástí zdravé krajiny, pokud jim to umožníme. Zeleň, vodní prvky a systémy pro zachytávání dešťové vody mohou proměnit naše sídla v příjemné, biodiverzitou protkávané prostory. I infrastruktura – od cest po energetické sítě – může být umísťována citlivě, aby přispěla k rovnováze mezi rozvojem a ochranou přírody. Další rozvoj se řídí zásadou „neškodit“, tedy neničit zbytky přírody v krajině, naopak přírodu podporovat. Hledáme chytrá řešení, která umí propojit více funkcí najednou, prolínat šedou a zelenou infrastrukturu.

Do podoby krajiny se promítají přání a potřeby lidí. Klíčem k souladu je synergie mezi územním a krajinným plánováním, která umožňuje zahrnout místní komunitu do rozhodování. Péče o krajinu tak není jen abstraktní strategií, ale sdíleným úsilím, ve kterém se lidé cítí být zapojeni a motivováni přispět. Krajina, o kterou společně pečujeme, se nám vrací v podobě bezpečí, stability a krásy. Je to prostor, kde se spojují příroda, kultura a odpovědnost – nejen naše, ale i těch, kteří přijdou po nás.

.. ale i písník na golfovém hřišti poskytuje místo biodiverzitě. Foto Eva Volfová